

**КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС,
КРИМІНОЛОГІЯ І КРИМІНАЛІСТИКА**

УДК 343.16

Базир І. В.,

магістрант Київського університету права
ім. В.М. Корецького НАН України

СЛІДЧИЙ СУДДЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

У статті, ґрунтуючись на наукових працях, законах та підзаконних нормативно-правових актах, виявлено проблемні питання щодо поняття слідчого судді у кримінальному процесі. Зроблено аналіз зазначених проблем. Розкрито поняття слідчого судді, дана характеристика діям його повноважень.

Ключові слова: слідчий суддя, судовий контроль, кримінальне провадження, кримінальний процес.

Базыр И. В.,

магістрант Киевского университета права
им. В.М. Корецкого НАН Украины

СЛЕДСТВЕННЫЙ СУДЬЯ В УГОЛОВНОМ ПРОЦЕССЕ

В статье, основываясь на научных трудах, законах и подзаконных нормативно-правовых актах, выявлены проблемные понятие следственного судьи в уголовном процессе. Сделан анализ указанных проблем. Раскрыто понятие следственного судьи, дана характеристика действиям его полномочий.

Ключевые слова: следственный судья, судебный контроль, уголовное производство, уголовный процесс.

Bazir I. V.,

magistrant of the Kyiv University of Law

of the National Academy of Sciences of Ukraine named after Koretsky

THE INVESTIGATING JUDGE IN CRIMINAL PROCEEDINGS

The article based on scientific papers, laws and sub-legal acts identified the problematic issues of the investigating judge in criminal proceedings. The analysis of these problems is done. The concept of the investigating judge is explained, the actions of his powers is characterised.

The parties to criminal proceedings are all subjects, who during the criminal proceedings act among themselves in relationship, exercising some procedural function. The investigating judge is a judge of the court of first instance, elected by the Assembly of judges of the court, and in the case provided for by article 247 of the CPC of Ukraine, the head or designated another judge of the court of Appeal of the Autonomous Republic of Crimea, the appellate court of area, the cities of Kiev and Sevastopol, to which competence belongs the implementation in the manner prescribed by the law, judicial control over respect for rights, freedoms and interests of persons in criminal proceedings during the preliminary investigation.

The competence of the investigation judge in the Criminal procedure code of Ukraine consists in three groups of issues: the consideration of applications and granting permission to conduct the investigation and covert investigative (search) actions that restrict the rights and freedoms of a person and monitoring; provision of authorization for the use and control of application of measures and other measures of criminal-procedural coercion; consideration of complaints against actions (inaction) and the decision of the person who conducts inquiry, investigator or Prosecutor.

Keywords: the investigating judge, judicial review, criminal proceedings.

Актуальність проблематики. Для кримінального процесу України інститут слідчого судді є відносно новим, що зумовило необхідність здійснення його комплексного аналізу за законодавством України. Варто звернути увагу на те, що на сьогоднішній день у Законі України «Про судоустрій та статус суддів» нічого не сказано про слідчих суддів.

Вважаємо за необхідне розглянути та дати характеристику поняттю слідчий суддя, визначити яку роль він відіграє та які виконує функції в кримінальному процесі.

Ступінь наукової розробки проблеми. Деякі питання, що стосуються

проблематики даного дослідження, знайшли своє відображення в працях відомих вітчизняних та зарубіжних науковців, серед яких: Бринцев В. Д., Гетьман А. В., Гловюк І. В., Грошевий Ю. М., Діденко О. Є., Єськов С. В., Клименко О. П., Коваленко Л. Д., Ковтун М. М., Маляренко В. Т., Молдован А. В., Погорецький М. А., Попелюшко В. О., Роціна Ю. В., Скрипіна Ю. В., Тертишник В. М., Ткачук О. С., Шило О. Г., Штогун С.Г. та інших учених, які торкалися проблематики даної теми, що у свою чергу вимагає постановки чіткої мети статті.

Мета статті виявити проблемні питання слідчого судді у кримінальному процесі, дати характеристику його діям в процесі кримінального провадження.

Виклад матеріалу. Тенденції розвитку кримінального процесуального законодавства свідчать про посилення гарантій прав осіб, які беруть участь у кримінальному процесі, та поступове розширення повноважень суду на досудовому провадженні в кримінальній справі. Відповідно до чинного КПК України подання органів дізнання, досудового розслідування та прокурора про проведення слідчих дій і застосування запобіжного заходу у виді взяття під варту, а також скарги учасників кримінального процесу розглядаються суддями судів загальної юрисдикції, що суттєво підвищує їх навантаження і тому в деяких випадках негативно позначається на рівні правової захищеності особи. Проте специфіка виконуваної судом функції на досудовому провадженні у кримінальній справі зумовлює необхідність її здійснення окремим суб'єктом судової влади, до компетенції якого не належатиме вирішення справи по суті. Таким суб'єктом є слідчий суддя, різні моделі якого відомі сучасному законодавству іноземних держав. Це сприятиме поширенню змагальності на досудовому провадженні, спеціалізації та диференціації кримінального судочинства, розвантаженню судів загальної юрисдикції та підвищенню ефективності судового захисту конституційних прав і свобод людини [1].

Учасники кримінального провадження – це усі суб'єкти, які під час кримінального провадження вступають між собою у правовідносини, здійснюючи певну процесуальну функцію.

Особи, які беруть участь у кримінальному провадженні, позначаються різноманітними термінами як у законі, так і в теорії: "учасники процесу", "учасники кримінального процесуального права", "учасники кримінальної процесуальної діяльності", "учасники кримінального процесу", "учасники кримінального провадження" та багато інших термінів із використанням слів "судочинство", "провадження", "правосуддя".

Намагання вчених розмежувати учасників кримінального провадження і учасників кримінального процесуального права не були успішними. Виходячи з того, що всі особи, залучені до участі у кримінальному процесі, вступають у правовідносини, всі вони є учасниками цих правовідносин, а отже, і учасниками кримінального процесуального права [2].

Слідчий суддя – це новий суб'єкт кримінального провадження за Кримінальним процесуальним кодексом України, який з'являється на стадії досудового слідства.

Для визначення правової природи поняття «слідчий суддя» звернімося до історії права. Словосполучення «судовий слідчий» найбільшого поширення набуло після здійснення в Російській імперії судової реформи 1864 р. Проте аналіз розвитку

судоустрою та процесуального законодавства свідчить, що за своїми функціональними обов'язками судовий слідчий тих часів нічим не відрізнявся від звичайного слідчого з кримінального процесу радянської доби, за тим лише винятком, що структурно він належав до окружного суду чи до судової палати і всі його рішення підлягали судовому контролю, а скарги на його дії розглядалися цими судовими органами. Тим самим у цій моделі судочинства судовий слідчий, будучи під подвійним прокурорським і судовим контролем, реалізовував тільки функцію попереднього розслідування [3].

Слідчий суддя - суддя суду першої інстанції, обраний зборами суддів зі складу суду, а у випадку, передбаченому статтею 247 КПК України, – голова чи за його визначенням інший суддя Апеляційного суду Автономної Республіки Крим, апеляційного суду області, міст Києва та Севастополя, до повноважень яких належить здійснення у порядку, передбаченому законом, судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні на досудовому слідстві.

До компетенції слідчого судді за Кримінально-процесуальним кодексом України належать три групи питань: розгляд клопотань та надання дозволу на проведення слідчих та негласних слідчих (розшукових) дій, які обмежують права і свободи людини та контроль за провадженням; надання дозволу на застосування та контроль застосування запобіжних та інших заходів кримінально-процесуального примусу; розгляд скарг на дії (бездіяльність) та рішення особи, яка провадить дізнання, слідчого та прокурора.

Закон відносить до повноважень слідчого судді здійснення судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні, шляхом розгляду клопотань щодо надання дозволу на провадження слідчих та негласних слідчих (розшукових) дій, пов'язаних з обмеженням прав і свобод людини, зокрема, таких як: допит у режимі відеоконференції; обшук, аудіо-, відеоконтроль особи; накладення арешту та виїмка поштово-телеграфної кореспонденції; зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, зняття інформації з електронних інформаційних систем; обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи; установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу; спостереження за особою, місцем або річчю; аудіо-, відеоконтроль місця; негласне отримання зразків для порівняльного дослідження та контроль за вчиненням злочину. Слідчий суддя зобов'язаний: розглянути клопотання про надання дозволу на проведення негласної слідчої (розшукової) дії протягом шести годин з моменту його отримання.

Слідчий суддя вправі дати дозвіл на затримання підозрюваного, обвинуваченого з метою його приводу, якщо в суді буде доведено вчинення злочину відповідною особою, а також, що підозрюваний, обвинувачений переховується від органів досудового розслідування чи суду, чи буде протидіяти встановленню істини, перешкоджати кримінальному провадженню іншим чином, або може вчинити інше кримінальне правопорушення, чи продовжити розпочатий злочин.

Закон покладає на слідчого суддю обов'язки щодо захисту прав людини під час її затримання чи взяття під варту, та застосування інших запобіжних заходів, створює додаткові гарантії забезпечення верховенства права при застосуванні інституту

запобіжних заходів, практика застосування якого показує його складність і вразливість [4].

Запобіжні заходи можуть застосовуватись лише за ухвалою слідчого судді. Строк тримання під вартою може бути продовжений лише слідчим суддею в межах строку досудового розслідування.

Загальні обов'язки слідчого судді щодо захисту прав людини більш-менш системно викладені в ст. 206 КПК України. У ній вказано, що кожен слідчий суддя суду, в межах територіальної юрисдикції якого перебуває особа, яка тримається під вартою, має право постановити ухвалу, якою зобов'язати будь-який орган державної влади чи службову особу забезпечити додержання прав такої особи.

Якщо слідчий суддя отримує з будь-яких джерел відомості, які створюють обґрунтовану підозру, що в межах територіальної юрисдикції суду перебуває особа, позбавлена свободи за відсутності судового рішення, яке набрало законної сили, або не звільнена з-під варти після внесення застави, він зобов'язаний постановити ухвалу, якою має зобов'язати будь-який орган державної влади чи службову особу, під вартою яких тримається особа, негайно доставити цю особу до слідчого судді для з'ясування підстав позбавлення свободи.

Слідчий суддя зобов'язаний звільнити позбавлену свободи особу, якщо орган державної влади чи службова особа, під вартою яких тримається ця особа, не надасть судового рішення, яке набрало законної сили, або не доведе наявності інших правових підстав для позбавлення особи свободи.

Слід звернути увагу на досвід зарубіжних країн. У кримінально-процесуальному законодавстві європейських країн і країн СНД по-різному визначається суб'єкт уповноважений здійснювати контрольні функції на досудовому провадженні. Приміром, посада слідчого судді існує в КПК Латвії й Італії. У кримінальному процесі Франції функціонують і слідчі судді, й судді по свободах та ув'язненню. Суддя по кримінальному переслідуванню передбачений за КПК Республіки Молдова. У КПК Литовської Республіки закріплено статус судді досудового провадження. У ФРН судові повноваження при проведенні дізнання покладаються на суддю-дізнавача. Не припиняються дискусії щодо необхідності запровадження посади слідчого судді в кримінально-процесуальне законодавство Росії й Казахстану.

Необхідно розмежувати два види слідчих суддів: слідчі судді місцевих судів, про яких говориться у вищезазначеній статті, та є слідчі судді апеляційних судів, які передбачені у с. 247 КПК України [5].

Відмінність між цими слідчими суддями полягає у тому, як вони призначаються. Слідчий суддя місцевого суду обирається зборами суддів даного суду, а щодо слідчих суддів апеляційних судів, — законодавець за посадою визначив, що ним є голова апеляційного суду. Інші судді даного суду також можуть виконувати ці функції, але вже за наказом голови даного суду.

В процесі розгляду та аналізу повноважень слідчого судді місцевого суду, їх можна поділити на дві групи:

розгляд клопотань, поданих як і зі сторони обвинувачення, так і зі сторони захисту;

розгляд скарг на дії, рішення та бездіяльність слідчого, прокурора під час провадження досудового слідства;

У даному випадку ми повинні розділяти ці два повноваження, оскільки при виконанні першого повноваження – слідчий суддя має право розглядати будь-які клопотання, в тому числі і виняткові: саме до нього переходять повноваження про застосування заходів щодо забезпечення кримінального провадження, що включає у себе заходи процесуального примусу. Якщо проаналізувати ситуацію, то за таких умов слідчий позбавляється всіх повноважень щодо застосування заходів процесуального примусу. Це тягне за собою певні права, якими наділяється особа — наприклад, у випадку виклику слідчим на її допит — вона може просто не з'явитися. В даному випадку у слідчого будуть два виходи: він може звернутися до судді з проханням про видання судового виклику, який є обов'язковим, і в разі неявки передбачається штраф у розмірі адміністративної відповідальності, або прохання про видання ухвали про привід особи.

Друга група клопотань, які можуть бути направлені слідчим суддям – це клопотання про забезпечення певного процесуального права, зокрема, це стосується клопотань зі сторони захисту. Вони можуть клопотати про забезпечення виконання клопотання в частині процесуальної чи слідчої дії. Тобто за звичайним перебігом провадження сторона захисту повинна звернутися до слідчого з клопотанням, наприклад, провести огляд, експертизу, допитати свідків. Важливо те, що слідчий може відмовити в задоволенні цього клопотання, то ж тепер особа наділяється правом повторного звернення, вже до слідчого судді – зобов'язати слідчого виконати це клопотання щодо процесуальної чи слідчої дії [6].

У межах цих повноважень слідчий суддя проводить судові засідання, викликає зацікавлених сторін, заслуховує пояснення, вивчає документи та приймає рішення.

Варто звернути увагу на те, що на сьогоднішній день у ЗУ «Про судоустрій та статус суддів» нічого не сказано про слідчих суддів, і тому виникає певна дилема: слідчий суддя це окрема посадова особа, до повноважень якої входить винятково тільки два вищевказані напрямки; а також слідчий суддя – це окремий суддя місцевого суду, який формально при виконанні своїх обов'язків здійснює також обов'язки слідчого судді [7].

Висновок. Оскільки в законі не йдеться про окремий судовий розгляд, то судді, звичайно, не зацікавлені у відстороненні їх від розгляду адміністративних, цивільних та кримінальних справ. Водночас, відсутність чіткого законодавчого регулювання, фактично дозволяє суддям здійснювати формальну діяльність по розгляду інших категорій справ, тобто діяти як суддя в іншому провадженні. Дана правова колізія заслуговує на увагу дослідників, а також вимагає внесення відповідних змін до законодавства, що регулює діяльність слідчого судді.

Список використаних джерел:

1. Актуальні питання кримінального процесу України [текст]: навч. посіб. / [Є. М. Блажівський, І. М. Козьяков, О. М. Толочко, С. С. Мірошніченко, Г. П. Власова та ін.]; за заг. ред. Є. М. Блажівського. -К.: Національна академія прокуратури України; Центр учбової літератури, 2013. - 304 с.
2. Лобойко Л.М. Кримінальний процес: Підручник. -К.: Істина, 2014. - 432 с.
3. Деякі особливості процесуального статусу слідчого судді // Головецький М. О.; науково-практична конференція // від 26.11.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lex-line.com.ua/?go=full>

4. Тертишник В.М. Кримінальний процес України. Загальна частина: підручник. Академічне видання. - К.: Алерта, 2014. - 440 с.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / Відп. ред.: СВ. Ківалов, СМ. Міщенко, В.Ю. Захарченко - Х.: Одіссей, 2013. - 1104 с.
6. Скрипіна Ю.В. Слідчий суддя в системі кримінально-процесуальної діяльності (порівняльно-правове дослідження): автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.09, Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. - Х., 2008. - 20 с.
7. Закон України "Про судоустрій і статус судців". Науково-практичний коментар. / За ред. Молдована В. В. - К.: Центр учбової літератури, 2011. - 528 с.

References:

1. Aktual'ni pytannya kryminal'noho protsesu Ukrayiny [tekst]: navch. posib. / [Ye. M. Blazhivs'kyu, I. M. Koz'yakov, O. M. Tolochko, S. S. Miroschnyenko, H. P. Vlasova ta in.]; za zah. red. Ye. M. Blazhivs'koho. -K.: Natsional'na akademiya prokuratury Ukrayiny; Tsentr uchbovoyi literatury, 2013. - 304 s.
2. Loboyko L.M. Kryminal'nyy protses: Pidruchnyk. -K.: Istyna, 2014. - 432 s.
3. Deyaki osoblyvosti protsesual'noho statusu slidchoho suddi //Holovets'kyu M. O.,: naukovo-praktychna konferentsiya // vid 26.11.2014 r. [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.lex-line.com.ua/?go=full>
4. Tertyshnyk V.M. Kryminal'nyy protses Ukrayiny. Zahal'na chastyna: pidruchnyk. Akademichne vydannya. - K.: Alerta, 2014. - 440 s.
5. Kryminal'nyy protsesual'nyy kodeks Ukrayiny: Naukovo-praktychnyy komentar / Vidp. red.: SV. Kivalov, SM. Mishchenko, V.Yu. Zakharchenko - X.: Odissey, 2013. - 1104 s.
6. Skrypina Yu.V. Slidchyy suddya v systemi kryminal'no-protsesual'noyi diyal'nosti (porivnyal'no-pravove doslidzhennya): avtoref. dys. kand. yuryd. nauk: 12.00.09, Nats. yuryd. akad. Ukrayiny im. Ya. Mudroho. - Kh., 2008. - 20 s.
7. Zakon Ukrayiny "Pro sudoustriy i status sudtsiv". Naukovo-praktychnyy komentar. / Za red. Moldovana V. V. - K.: Tsentr uchbovoyi literatury, 2011. - 528 s.

Рецензент: доктор юридичних наук, професор Курко М.Н.

УДК: 342.31

Дідюк І.Л.,

здобувач кафедри кримінального процесу

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

СУДОВИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ЗАСТОСУВАННЯМ ДОМАШНЬОГО АРЕШТУ

У статті розглянуто особливості судового контролю за застосуванням домашнього арешту. Також, виходячи з практики застосування домашнього арешту, запропоновано внесення змін до кримінального процесуального законодавства щодо окремих аспектів забезпечення гарантій прав людини.

Ключові слова: домашній арешт; судовий контроль; запобіжний захід; слідчий суддя; орган досудового розслідування.

Дидюк І.Л.,

соискатель кафедры уголовного процесса

Днепропетровского государственного университета внутренних дел

СУДЕБНЫЙ КОНТРОЛЬ ЗА ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ

ДОМАШНЕГО АРЕСТА

В статье рассмотрены особенности судебного контроля за применением домашнего ареста. Также, исходя из практики применения домашнего ареста, предложено внесение изменений в уголовный процессуальный законодательство по отдельным аспектам обеспечения гарантий прав человека.

Кейвордс: домашний арест; судебный контроль; мера пресечения; следственный судья; орган досудебного расследования.

Didyuk I.L.

Seeker of criminal process

Dnepropetrovsk State University of Internal Affairs